

СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОТВОРЧОСТІ

Пошук шляхів будівництва правової держави в Україні вимагає нових форм і методів науково-дослідної роботи, нового стилю науково-правового і політичного мислення. До їх числа слід віднести залучення засобів соціології для інтеграції наукових підходів, всебічного аналізу проблем правотворчості.

Правотворчий процес - становить упорядковану систему стадій прийняття, зміни і скасування правових приписів, включених у загальну державну систему чинного законодавства, вид діяльності держави.

Соціологічні дослідження у галузі правотворчості доцільно згрупувати, виділивши: 1) соціологічні дослідження, які спрямовані на наукове забезпечення правотворчого процесу, і 2) соціологічне вивчення саме правотворчої діяльності (з точки зору механізму цієї діяльності: чинників, які впливають на процес прийняття правотворчого рішення; чинників, які визначають якість й ефективність правотворчої діяльності тощо).

Соціологічне забезпечення правотворчості є одним з найважливіших елементів у структурі наукових основ правотворчого процесу.

Початковою стадією роботи в цьому напрямі є виявлення потреби у правовому регулюванні (грунтується на аналізі проблемної ситуації, що склалась на практиці, яка потребує нового правового рішення), і пов'язане з цим обґрунтування соціальної обумовленості пропонуємої правової новели.

Соціологічний підхід до виявлення потреб у правовому регулюванні повинен бути спрямований на визначення системи основних чинників правоутворення, під якими розуміються об'єктивно створенні та функціонуючі у суспільстві економічні, політичні, демографічні, соціокультурні та інші чинники, які обумовлюють потребу у правовому регулюванні та здійснюють таким чином вплив на процес правоутворення.

Наступна стадія роботи з наукового забезпечення правотворчості пов'язана з підготовкою проекту нормативного акту. Необхідно запровадити на постійній основі соціологічну експертизу найважливіших відомчих та урядових законопроектів, яка повинна встановити перш за все відповідність законопроекту суспільним потребам та стану правосвідомості, тобто оцінити можливості його адекватного сприйняття та впровадження. Експертиза дозволила б розв'язати проблему об'єктивного аналізу й оцінки

урядових і відомчих проектів на основі сучасного рівня наукових знань, використання зарубіжного досвіду.

При наявності суттєвих суперечностей між авторами проектів, уявляється доцільним на стадії обговорення, доробки та узгодження проекту провести опитування експертів. Відбір експертів для цієї мети повинен базуватися на науковому обґрунтуванні їх кількості та професійного складу.

Важливим джерелом інформації, яка необхідна для розв'язання спірних (суперечних) питань, що виникають на цій стадії правотворчого процесу, служить громадська думка. Вона повинна бути для органів влади насамперед індикатором соціальних потреб й інтересів, які треба знати і враховувати.

Після обговорення, доробки та узгодження проекту доцільно у ряді випадків (залежно від характеру і суспільної значущості розробляемого акту) перейти до наступного етапу соціологічного забезпечення правотворчості, що пов'язаний з прогнозуванням ефективності проектуємої правової норми.

Важливе місце у методиці прогнозування ефективності проектів нормативних актів повинен посісти законодавчий експеримент як найбільш надійний у науковому відношенні спосіб емпіричної перевірки ефективності експериментальної правової новели і прогнозування ефективності загального нормативного акту, який приймається на основі експериментальної норми.

За допомогою експерименту, законодавець і практика одержують цінну інформацію, яка стосується побажань різних груп, організацій з тих або інших питань суспільного життя, що потребують правового регулювання або удосконалення правової регламентації.

Одним із елементів інформаційного забезпечення правотворчої діяльності є соціально-правове моделювання, коли предметом дослідження стає потенційна можливість закону впливати на стан і динаміку суспільних процесів та явищ.

Після вступу нормативного акту в силу завданням соціологічного забезпечення повинно стати вивчення ефективності дії прийнятої правової норми.

Подібні дослідження, що є логічним завершенням усієї програми комплексного соціологічного забезпечення правотворчого процесу, несуть на собі особливе навантаження, тому що служать каналом зворотнього зв'язку між правовим регулятором і системою суспільних відносин, що регулюється, між процесами правотворчості й реалізації права.

Поряд з дослідженнями, які спрямовані на соціологічне забезпечення процесів планування законопроектних робіт, підготовки й прийняття нормативних актів, важливе значення для удосконалення правотворчості мають соціологічні дослідження закономірностей саме правотворчої діяльності.

Соціологічний підхід до вивчення правотворчої діяльності пов'язаний з виявленням системи чинників, які впливають на правотворчу діяльність, і з визначенням механізму цього впливу.

Отже, до основних функцій соціологічного підходу до аналізу правотворчої діяльності можна віднести: а) виявлення та обґрунтування наявності у соціальних відносинах проблем, які потребують законодавчого регулювання або зміни останнього, визначення змісту та форми законодавчих норм, що відповідають цим відносинам та потребам їх ефективного урегулювання законом; б) прогнозування соціальних (насамперед економічних, політичних, соціально-психологічних, кримінологічних, екологічних та ін.) наслідків прийняття та реалізації законодавчого акту, тобто його соціальної ефективності; в) соціально-науковий законотворчий експеримент; г) науковий аналіз (спостереження) реалізації прийнятого закону, у тому числі за критеріями його ефективності, та обґрунтування необхідних змін та доповнень законодавства.

Здійснення правової реформи в Україні - це надзвичайно складне завдання. Але без його вирішення неможливо досягти іншої мети - побудови демократичної і правової держави. І на це повинні бути спрямовані перш за все зусилля вчених-юристів, соціологів та політологів.